

REPREZENTAREA SOCIALĂ A MUNCII EDUCATORILOR: PERSPECTIVA STUDENȚILOR CARE URMEAZĂ PROGRAMUL DE STUDII PEDAGOGIA ÎN VĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR ȘI PREȘCOLAR

SOCIAL REPRESENTATION OF PRESCHOOL TEACHERS' WORK: THE PERSPECTIVE OF UNIVERSITY STUDENTS ATTENDING THE PROGRAM PEDAGOGY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION

CZU: 159.954.4

DOI: 10.5281/zenodo.4998799

Viorel ROBU

dr., lector universitar, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
<https://orcid.org/0000-0002-2882-6475>

Magda TUFEANU

dr., lector universitar, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași

Rezumat

Prezentul studiu și-a propus evidențierea specificului muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar prin investigarea reprezentării sociale pe care studenții care frecventează programul de studii universitare de licență Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar o au despre acest domeniu practic. Participanții (N = 134) au completat o sarcină standardizată bazată pe tehnica asocierii libere. Răspunsurile au fost analizate din punct de vedere lexical și semantic, în vederea diferențierii asociațiilor din perspectivă calitativă. Prelucrările cantitative au valorificat operațiile analizei categoriale și prototipice (P. Vergès). Rezultatele au evidențiat trei dimensiuni ale reprezentării despre munca educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar: a) conceptual-definițională (referitoare la educarea și formarea ca principale misiuni pe care le are un educator/profesor pentru învățământul preșcolar); b) psihosocială (dragostea, dăruirea și responsabilitatea față de copii); c) o dimensiune ludică (specifică mediului formativ din grădinițe).

Cuvinte-cheie: reprezentare socială; tehnica asocierii libere; munca educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar; studenți; Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar

Summary

The present study aimed to highlight the specifics of the preschool teachers' work by investigating the social representation that students attending the university program Pedagogy of Primary and Preschool Education have about this practice field. Participants (N = 134) completed a standardized task based on the free association

technique. The responses were analyzed lexically and semantically to differentiate the associations from a qualitative perspective. Quantitative processing was based on the operations of categorical and prototypical analysis (P. Vergès). The results highlighted three dimensions of the representation on preschool teachers' work: a) conceptual-definitional (referring to education and training as main missions that an educator/teacher for preschool education has); b) psychosocial (love, dedication and responsibility towards children); c) a ludic dimension (which is specific to the formative environment in kindergartens).

Keywords: social representation; free association technique; preschool teachers' work; university students; Pedagogy of Primary and Preschool Education

Introducere

La vârstele timpurii ale dezvoltării (preșcolaritate și clasele primare), educația reprezintă fundamentul pentru înzestrarea indivizilor umani cu deprinderile (de exemplu: cititul și scrisul, deprinderile de muncă cognitiv-intelectuală sau deprinderile de viață etc.), abilitățile (practice, sociale, emoționale, abilitățile necesare pentru adaptarea la solicitările mediului aflate într-o continuă schimbare etc.) și calitățile (de exemplu, dominantele caracteriale pozitive) care îi vor fi indispensabile pe parcursul întregii vieți, pentru a face față sarcinilor tinereții și vârstei adulte și pentru a se realiza în acord cu propriul lor potențial și cu aspirațiile pe care le au.

Suntem de părere că formarea solidă a viitorilor educatori și învățători trebuie să includă componenta referitoare la conștientizarea misiunii, a rolurilor cheie și a responsabilităților pe care le vor avea, atunci când vor intra efectiv în sistemul de învățământ. Prin urmare, investigarea reprezentării și a așteptărilor pe care studenții care urmează programul de studii universitare de licență *Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar* (PIPP) le au în legătură cu viitoarea lor muncă profesională dobândește o importanță nu doar

teoretică, ci și una aplicativă.

Atribuții și roluri ale cadrului didactic în formarea personalității la vârstele timpurii

În sistemul de învățământ preșcolar și în cel școlar primar, cadrele didactice îndeplinesc mai multe roluri și au atribuții bine stabilite [3]. Educatorul și învățătorul transmit informații, deprinderi, priceperi, atitudini, valori și conduite preșcolarilor și elevilor de vârstă școlară mică [5]. Pe lângă formarea deprinderilor și a abilităților din sfera cognitiv-intelectuală, educația implică dezvoltarea și cultivarea integrală a personalității copiilor [3, 5]. Eforturile educative urmăresc să înzestreze societatea umană cu generații de tineri competenți, pregătiți să facă față noilor provocări și nevoilor de dezvoltare în plan economic, social și cultural.

Particularități ale activității instructive și formative desfășurată în grădinițe

Realizarea obiectivelor educației timpurii depinde în mare măsură de calitățile și competențele educatorului care, prin acțiunile sale și prin personalitatea sa, reprezintă un model pentru copil, un sprijin pentru familie și un factor al dezvoltării pentru comunitate. Educatorul îndepli-

nește o misiune de o importanță deosebită, și anume aceea de a asigura formarea și pregătirea copilului pentru viață. Pentru a-și putea îndeplini nobila sa misiune de educare și formare a copiilor, un bun educator trebuie să îndeplinească mai multe calități, printre care enumerăm [11]: a) dragostea față de copii și interesul pentru problemele acestora, care nu trebuie confundată cu sentimentalismul și blândețea lipsită de exigență; împletită cu încrederea necondiționată în potențialul copilului, adevărata dragoste este una exigentă; ea oferă, dar și pretinde mult de la copil; b) disponibilitatea pentru cunoașterea, înțelegerea și abordarea diferențiată a copiilor, potrivit posibilităților individuale și propriului lor ritm al dezvoltării; c) capacitatea de abordare imparțială a copiilor; d) încrederea în forțele copiilor și în succesul devenirii lor; e) fermitatea, perseverența, consecvența, energia și dăruirea în tot ceea ce întreprinde, independența și dârzenia în susținerea opiniilor pedagogice, promptitudinea în adoptarea deciziilor în vederea bunului mers al activității didactice și social-culturale; f) capacitatea de a le insufla copiilor încredere și curaj pentru depășirea obstacolelor și afirmarea propriilor lor calități; g) empatia care îi oferă șansa de a privi toate influențele prin prisma celor cărora li se adresează, de a prevedea nu numai eventualele dificultăți, dar și rezultate; h) corectitudinea, modestia, optimismul, stăpânirea de sine, spiritul de inițiativă, orientarea spre disciplină, exigența față de sine și năzuința de a deveni un model moral pentru copii și părinți; i) pregătirea temeinică în domenii precum pedagogia generală și preșcolară, psihologia copilului, metodicele de specialitate, dar și o bogată cultură generală;

j) disponibilitatea pentru cercetare, deschiderea spre nou, modernizarea din punct de vedere metodic și spre utilizarea noilor tehnologii de informare și comunicare; k) spontaneitatea, creativitatea, precum și capacitatea de adaptare la situații neprevăzute; l) calmul, precum și răbdarea în comunicarea cu părinții și copiii, membrii comunității și alți parteneri educaționali; m) implicarea activă în autoperfecționarea activității didactice și în dezvoltarea personală; n) cooperarea cu partenerii procesului instructiv-educativ desfășurat în grădinițe (reprezentanți ai instituțiilor care gestionează sistemul de învățământ și ai conducerii locale, sponsori etc.), în perspectiva atragerii de fonduri pentru organizarea diverselor activități extracurriculare sau desfășurarea proiectelor educaționale; o) ținuta vestimentară îngrijită și decentă.

Scopul și obiectivele prezentului studiu

Studiul pe care l-am realizat într-un eșantion de studenți înscriși la programul de studii universitare de licență PIPP și-a propus delimitarea conținutului și a structurii RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar.

Demersul practic pe care l-am realizat a urmărit:

✓ documentarea teoretică în vederea alegerii tehnicii de culegere a datelor; în acest sens, a fost consultată literatura din domeniul investigării conținutului, structurii și a organizării reprezentării sociale, a fost delimitată tehnica bazată pe evocarea liberă de asociații și și a fost elaborat chestionarul standardizat care a fost administrat studenților de la programul de studii PIPP;

✓ colectarea datelor din populația

țință; aceasta a fost urmată de validarea protocoalelor cu răspunsuri și realizarea bazei de date, în vederea prelucrărilor calitative și cantitative;

✓ etapa prelucrării calitative și cantitative a răspunsurilor pe care studenții le-au oferit la sarcinile chestionarului standardizat prin care s-a urmărit investigarea conținutului și a structurii reprezentării sociale a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar;

✓ interpretarea rezultatelor și analiza semnificațiilor practice ale acestora prin raportarea la realitatea din sistemul educației preșcolare din România.

Metodologie

Investigarea universului reprezentărilor sociale. Descifrarea contextului social implică o grilă de lectură care se perfecționează cu fiecare nouă experiență socială și culturală pe care un individ uman o are. Această manieră de a gândi realitatea socială a primit denumirea de **reprezentări sociale (RS)**. După Cl. Flament [4], RS desemnează ansambluri organizate de cogniții cu privire la un „obiect social” (de exemplu: fenomen, eveniment, grup minoritar, profesie, activitate etc.), care sunt împărtășite de către membrii unei populații/unui grup. RS constituie modalități particulare de cunoaștere, care sunt proprii simțului comun și al căror specific rezidă în caracterul social al proceselor care le produc. RS sunt sisteme de noțiuni și valori, o formă de gândire socială care se concretizează în elaborări mentale prescriptive, o modalitate practică de a cunoaște lumea [7]. Această definiție evidențiază faptul că RS compun un fenomen care aparține câmpului psihosocial, având două izvoare pe care se fundamentează, și anume structura psihologică individuală a

subiecților și structura socială.

Caracteristicile RS constau în faptul că [6]: a) sunt elemente ale universului social care au un caracter transindividual; b) structura, conținutul și organizarea RS sunt, în esența lor, de natură socială; c) RS diferă în funcție de *status*-urile, rolurile și interesele actorilor sociali, care se reflectă în conținutul și în modul de organizare al RS și le justifică existența; d) gradul consensualității presupune împărtășirea de către un număr semnificativ de membri ai unui grup/comunități a acelorași RS; e) RS se nasc prin socializarea indivizilor umani în cadrul familiei, a școlii și a grupurilor socio-culturale, precum și prin influența mass-mediei; f) RS au întotdeauna un coeficient de individualitate – ideile, valorile, normele și credințele sociale/culturale nu se împăresc după legi universale în psihicul indivizilor umani, ci sunt filtrate și personalizate în funcție de trăsăturile stabile ale personalității și de experiențele pe care oamenii le trăiesc în diferite contexte ale dezvoltării.

În structura unei RS, putem vorbi despre nucleul central și elementele periferice. Cele două niveluri structurale ale RS (care includ, în fapt, elemente de conținut sau cuvinte-descriptori ai realității sociale căreia o reprezentare mentală i se substituie) funcționează ca o entitate, fiecare dintre ele având un rol specific și complementar celeilalte. Nucleul/nodul/sistemul central al reprezentării unei realități sociale după J.-Cl. Abric prezintă următoarele caracteristici [1]: a) este legat și determinat de condițiile istorice, sociale, culturale, politice și ideologice în care indivizii evoluează, fiind marcat de memoria colectivă și de sistemul de norme al grupului; b) constituie baza comună a

unei RS, care este împărtășită colectiv; c) asigură omogenizarea percepțiilor și a concepțiilor sociale ale unui grup (funcția consensualității); d) este stabil în timp, coerent și rezistent la schimbare; e) asigură continuitatea și permanența unei RS; f) este relativ independent de contextul social și material imediat în care indivizii trăiesc. J.-Cl. Abric [1] arată că nucleul central nu poate fi raportat exclusiv numai la o dimensiune cantitativă, fiind marcat și de una calitativă care contribuie la configurarea semnificațiilor reprezentării sociale pe care o avem în vedere. Astfel, dintre două elemente de conținut care au aceeași valoare cantitativă (sunt prototipice pentru un grup, o comunitate sau pentru o populație), important este acela care se află în relație directă cu semnificația de ansamblu a RS.

Eșantionul de cercetare și procedură. Datele pe care le vom analiza în acest articol provin din prelucrarea răspunsurilor pe care 134 de studenți înmatriculați la programul de studii universitare de licență PIPP organizat de Facultatea de Litere din cadrul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău (România) le-au dat la chestionarul standardizat care le-a fost administrat în perioada decembrie 2019-ianuarie 2020. Eșantionul a inclus 52 de studenți în anul I de studii (38.8 % din total), 21 în anul II (15.7 %) și 61 în anul III (45.5 %). Majoritatea respondenților au fost de sex feminin (130 sau 97 % din totalul eșantionului). În momentul colectării datelor, vârstele studenților erau cuprinse între 18 și 52 de ani ($m = 27.1$; $s = 9.2$). Jumătate dintre studenți aveau vârste ≤ 23 de ani.

Distribuția participanților în funcție de nivelul educației s-a prezentat, după cum urmează: 72 (53.7 %) – absolvenți ai șco-

lii normale/liceului pedagogic, 8 (5.9 %) – deținători ai unei diplome eliberată de o școală postliceală cu profil pedagogic, 24 (17.9 %) – absolvenți ai altor programe de formare universitară inițială (diplomă de licență) decât programul PIPP, 10 (7.4 %) – absolvenți ai unor programe masterale, 20 (15.1 %) – altă situație (de exemplu, absolvenți ai unui liceu teoretic, tehnic sau tehnologic sau absolvenți ai unei școli postliceale).

Răspunsurile la chestionar au fost anonime. Chestionarele au fost administrate colectiv în contextul activităților de curs și seminar desfășurate pentru diverse discipline de studiu. Inițial, s-a dispus de 138 de protocoale completate, însă patru au fost eliminate în etapa de validare a răspunsurilor (studenții nu indicaseră decât una-două asociații, fără a le ierarhiza în funcție de importanță sau a le stabili notația din punct de vedere afectiv).

Chestionarul administrat pentru colectarea datelor. Itemii din prima secțiune le-au solicitat să indice sexul, vârsta, respectiv ultimele studii pe care le absolviseră. A doua secțiune a inclus trei sarcini specifice tehnicii bazată pe evocarea liberă de asociații, prin care a fost investigat conținutul, structura și organizarea RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar.

În vederea identificării conținutului și a structurii reprezentării pe care un grup de indivizi/categorie a populației o are despre o anumită realitate socială, pot fi utilizate mai multe metode și tehnici pentru culegerea datelor din teren, respectiv pentru prelucrare și interpretare din punct de vedere cantitativ și calitativ a indicatorilor sintetici. Ne referim la tehnica asociațiilor libere, harta asociativă, rețeaua de

asociații, metoda inducției prin utilizarea scenariilor ambigue, metoda schemelor cognitive de bază etc. [8, 13]. Tehnica asociațiilor libere are un vădit caracter proiectiv, deoarece permite evidențierea dimensiunilor latente care structurează conținutul specific al unei RS. Evocarea liberă de asociații pe baza unui stimul-inductor poate fi aplicată facil atât individual, cât și în grup și necesită prelucrări cantitative care pot fi realizate cu ușurință.

Studentii din eșantionul care a fost utilizat în vederea investigării universului RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar au avut de rezolvat următoarele trei sarcini:

✓ evocarea a cinci cuvinte care le veneau în minte atunci când auzeau termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”; studenții au fost instruiți să aibă grijă ca niciunul dintre cuvintele pe care urmau să le evoce să nu reprezinte o formă semantică, morfologică sau gramaticală a unui alt cuvânt asociat termenilor-inductori referitor la munca educatorului (de exemplu, *aptitudini – abilități*);

✓ a doua sarcină le-a solicitat studenților să se gândească din nou la expresia „educator/profesor pentru învățământul preșcolar” și să indice care era, după părerea lor, cel mai important cuvânt pe care îl considerau esențial pentru a înțelege ce anume înseamnă munca unui cadru didactic care lucrează în sistemul de învățământ preșcolar; acest cuvânt trebuia selectat dintre cele cinci care fuseseră asociate termenilor-inductori; în dreptul acestui cuvânt, studenții urmau să noteze cifra 1, apoi procedau similar în vederea ierarhizării celorlalte patru cuvinte pe care le asociaseră muncii educatorului/profe-

sorului pentru învățământul preșcolar;

✓ a treia sarcină le-a solicitat să se gândească din nou la fiecare dintre cele cinci cuvinte pe care le asociaseră muncii cadrelor didactice din învățământul preșcolar și, pentru fiecare cuvânt în parte, să stabilească o conotație, trecând semnul „+” dacă respectivul cuvânt avea o semnificație pozitivă (plăcută, dezirabilă), semnul „-” dacă avea o semnificație negativă, respectiv cifra zero dacă avea o semnificație neutră.

Procedurile utilizate pentru analiza cantitativă a răspunsurilor. Procedura pentru prelucrarea cantitativă a producțiilor pe care studenții le-au realizat prin sarcina asociațiilor libere a urmărit sugestiile lui P. Vergès și ale colaboratorilor cu privire la delimitarea nucleului central al unei RS [13]. Au fost reținute pentru analiză asociațiile care au înregistrat o frecvență a evocărilor mai mare decât sau egală cu un anumit prag critic (în prezenta cercetare, pragul critic a fost $f_a = 20$, adică 15 % din totalul participanților). Acesta a fost stabilit în funcție de mărimea eșantionului de studenți care au participat la studiu și de frecvențele de apariție a asociațiilor evocate. De asemenea, în analiza cantitativă a răspunsurilor, s-a ținut cont de valorile medii ale rangului pentru importanța pe care studenții au atribuit-o fiecăreia dintre asociațiile pe care le-au evocat pornind de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”. Drept limită de departajare pentru rangul mediu al importanței acordată asociațiilor, s-a stabilit valoarea egală cu 3 pe scala de notare a rangurilor (de la 1 la 5), deoarece aceasta ocupa poziția mediană.

În funcție de frecvența apariției în protocoalele cu răspunsurile studenților,

precum și de rangul mediu al importanței, asociațiile au fost repartizate într-un tabel încrucișat. În acest tabel, cadranul din stânga-sus a inclus asociațiile care au făcut parte din conținutul nucleului central. Această zonă a RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar a prezentat un interes deosebit pentru cercetarea pe care am realizat-o. Asociațiile incluse în primul cadran au avut o frecvență a apariției ≥ 20 și un rang mediu al importanței < 3 . Celelalte cadrane au inclus asociațiile care au făcut parte dintre elementele situate fie într-o primă zonă periferică a RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar (cadranele II și III), fie într-o a doua zonă (cadranul IV). Elementele la care ne referim au avut o frecvență a apariției cuprinsă între 7 și 20 (adică 5 % și 15 % din totalul studenților care au participat la studiu) și un rang mediu al importanței fie < 3 (asociațiile incluse în cadranul III), fie ≥ 3 (asociațiile incluse în cadranul IV).

Pentru evaluarea calității globale (pe axa pozitiv-negativ) a RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar, a fost utilizat indicatorul polarității propus de către A. S. de Rosa [12]. Acesta este o măsură sintetică a evaluării și a atitudinii implicite (pozitivă sau negativă) pe care membrii unui grup social o au față de câmpul reprezentational și se calculează cu formula:

$$P = \frac{\text{Nr. cuvinte pozitive} - \text{Nr. cuvinte negative}}{\text{Nr. total de cuvinte asociate}}$$

Indicatorul polarității poate lua valori între -1 și $+1$. De Rosa [12] a propus

următoarele repere pentru interpretarea calitativă: $[-1; -0.05]$ – polaritate globală negativă (majoritatea asociațiilor sunt conotate negativ); $[-0.04; +0.04]$ – asociațiile tind să fie conotate negativ sau pozitiv în egală măsură; $[+0.04; +1]$ – polaritate pozitivă (majoritatea asociațiilor sunt conotate pozitiv). Indicatorul polarității este important pentru analiza calitativă a asociațiilor evocate pornindu-se de la o anumită temă, deoarece este rezultatul evaluărilor realizate direct de către subiecți și nu provine din judecățile pe care cercetătorul le realizează *post-hoc*, care pot implica subiectivitatea.

Rezultate și interpretare

Tabelul 1 prezintă asociațiile pe care studenții le-au evocat în funcție de ierarhizarea descrescătoare a frecvenței de apariție. În tabel, au fost reținute doar asociațiile a căror frecvență a apariției a fost egală cu cel puțin 5 % din totalul studenților care au participat la cercetare, cu alte cuvinte $f_a \geq 7$. De asemenea, pentru fiecare asociație, este indicat rangul mediu al importanței pe care studenții au atribuit-o acelei asociații. Pe lângă frecvența de apariție și rangul mediu al importanței, tabelul prezintă frecvențele de apariție pentru conotațiile negative, neutre sau pozitive pe care studenții le-au realizat ca parte a sarcinii ce a urmărit evocarea liberă de asociații pornindu-se de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”. Precizăm că, pentru fiecare linie în parte, suma frecvențelor absolute înscrise în ultimele trei coloane ale tabelului trebuie să fie egală cu frecvența totală a apariției fiecăreia dintre asociații.

Tabelul 1.
Asociațiile reținute pentru prelucrările cantitative de profunzime

Nr. crt.	Asociații	f_a	Rang mediu importanță	Conotație asociații		
				-	neu-tră	+
1.	Copii	58	1.22	-	8	50
2.	Jocuri	40	3.45	-	1	39
3.	Dăruire, pasiune, implicare, devotament (DĂRUIRE)	36	2.66	-	2	34
4.	Educație	36	1.83	-	-	36
5.	Răbdare	32	2.59	-	1	31
6.	Bunătate, compasiune, empatie, înțelegere (EMPATIE)	32	3.12	-	-	32
7.	Creativitate, imaginație (CREATIVITATE)	31	3.38	-	1	30
8.	Cântece, desene, desene animate, lectură, modelaj, muzică, poezii, povești (METODE ȘI PROCEDEE DIDACTICE)	25	3.92	-	1	24
9.	Dragoste, iubire, atașament (DRAGOSTE)	25	2.16	-	1	24
10.	Responsabilități, datorie, griji (RESPONSABILITATE)	22	2.22	-	3	19
11.	Formator, îndrumător, mentor (FORMATOR)	21	2.04	-	-	21
12.	Auxiliare, caiete, cărți, culori, fișe de lucru, planșe (MIJLOACE DIDACTICE)	21	4.00	-	4	17
13.	Grădiniță	17	2.82	-	1	16
14.	ACTIVITĂȚI (curriculare sau extracurriculare)	15	3.40	-	1	14
15.	Bucurie, emoții, fericire, veselie, zâmbete (DISPOZIȚII AFECTIVE POZITIVE)	13	3.30	-	-	1
16.	Jucării	13	4.07	-	3	10

17.	Modelarea copilului, model/ exemplu pentru copii (MODE- LARE)	11	3.45	-	2	9
18.	Disciplină, strictețe (DISCI- PLINĂ)	10	3.60	2	-	8
19.	Joacă	10	2.90	-	1	9
20.	Învățare	8	3.37	-	1	7
21.	Prieten al copiilor	8	2.87	-	-	8
22.	Sprijin	8	2.50	-	-	8
23.	Muncă, pregătire (MUNCĂ)	7	2.71	-	1	6
24.	Carieră, meserie (CARIERĂ)	7	3.14	-	1	6
25.	Cunoștințe de specialitate, com- petențe, profesionalism (COMPE- TENȚE PROFESIONALE)	7	2.28	-	-	7

Notă: f_a – frecvența absolută a apariției asociației în evocările pe care studenții le-au realizat pornind de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”. Frecvența minimă de apariție pentru asociațiile care au fost luate în considerare în grupul candidatelor pentru nucleul central al RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar a fost fixată la 15 % ($f_a = 20$) din totalul studenților care au participat la cercetare (a se vedea asociațiile situate deasupra liniei colorate cu gri)

Numărul teoretic al asociațiilor pe care studenții ale căror protocoale cu răspunsuri valide au fost prelucrate le puteau evoca este egal cu 670 (134 studenți $\times$ 5 asociații pentru fiecare student). Numărul asociațiilor generate a fost egal cu 628, deoarece o parte dintre studenți au evocat trei sau patru asociații, în loc de cinci. Dintre acestea, 569 (90.6 %) au fost pozitive, 11 (1.75 %) negative și 48 (7.65 %) neutre. Valoarea indicatorului polarității a fost egală cu 0.88. Acest rezultat indică faptul că studenții chestionați au manifestat o pronunțată atitudine pozitivă față de munca specifică pe care educatorii/profesorii pentru învățământul preșcolar o realizează în grădinițe alături de copii de vârstă preșcolară.

Analiza din punct de vedere calitativ

(lexical și semantic) a celor 628 de asociații pe care studenții le-au evocat pornind de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar” a condus la delimitarea a 82 de asociații diferite. Din Tabelul 1, se poate constata că termenii referitori la *copii* (43.2 %), *jocuri* (29.8 %), *dăruire* – categorie generică care a inclus asociații precum dăruire, devotament, implicare, pasiune (26.8 %) și *educație* (26.8 %) au fost evocați de peste un sfert dintre studenții care au participat la cercetare. De asemenea, termenii *răbdare* (23.8 %), *empatie* – categorie generică care a inclus asociații precum bunătațe, compasiune, empatie, înțelegere (23.8 %), respectiv *creativitate* și *imaginație* (23.1 %) au apărut în evocările a peste 20 % din totalul studenților. Categoriile gene-

rice metode și procedee didactice (care a inclus asociații precum cântece, desene, lectură, modelaj, muzică, poezii, povești), respectiv *dragoste* (care a inclus termeni precum atașament, dragoste, iubire) s-au evidențiat în răspunsurile a 18.6 % dintre studenții chestionați. Alte trei categorii generice de asociații, și anume *responsabilitate* (care a reunit termeni precum datorie, griji, responsabilități), *formator* (care a inclus asociații precum formator, îndrumător, mentor), respectiv *mijloace didactice* (care a reunit asociații precum auxiliar, caiete, cărți, culori, fișe de lucru) au apărut în răspunsurile a 16.4 %, respectiv 15.6 % din totalul studenților. Asociațiile/categoriile generice *grădiniță, activități, dispoziții afective pozitive, jucării, modelare, disciplină, joacă, învățare, prieten al copiilor, sprijin, muncă, carieră și competențe profesionale* au fost evocate de 5.2 % – 12.6 % dintre toți studenții care au participat la studiu. Restul asociațiilor (dintre care cele mai multe, precum aptitudini și abilități, autocontrol, blândete, centre de lucru, comunicare, cunoștințe și deprinderi, educabilitate, experiență, familie, înțelepciune, vocație, sensibilitate, socializare ș.a., sunt relevante pentru descrierea și înțelegerea universului educației preșcolare) au apărut în răspunsurile care au fost oferite de cel mult 5 % dintre studenții chestionați, motiv pentru care au fost eliminate din analizele ulterioare.

Trecerea în revistă și analiza atentă a

asociațiilor care au apărut mai frecvent (respectiv la peste 15 % dintre studenții care au participat la cercetare) ne-a condus la gruparea lor în următoarele dimensiuni:

✓ prima include *educarea și formarea ca principale misiuni* pe care un educator/profesor pentru învățământul preșcolar le are; este vorba despre asociațiile/categoriile generice *educație, creativitate, formator, metode și procedee didactice și mijloace didactice*;

✓ a doua reunește *dragostea pentru copii, dăruirea și asumarea responsabilităților* pe tot parcursul carierei didactice; ne referim la asociațiile/categoriile generice *dăruire, empatie, dragoste, responsabilitate*;

✓ a treia dimensiune sugerează *componenta ludică a activităților instructiv-educative* care sunt realizate în grădinițe; este vorba despre asociațiile referitoare la *copii, jocuri și răbdare*.

Tabelul 2 prezintă rezultatele categorizării celor 25 de asociații listate în Tabelul 1 în funcție de frecvența apariției lor în evocările studenților și de ordinea crescătoare a rangului mediu al importanței pe care studenții au atribuit-o fiecăreia dintre asociații. Această operație a servit analizei asociațiilor din punct de vedere categorial și prototipic, în vederea delimitării nucleului central și a celor două zone care reunesc elementele periferice ale RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar.

Tabelul 2.

**Conținutul și structura RS a muncii educatorilor/profesorilor
pentru învățământul preșcolar**

Frecvență apariție	Rang mediu importanță atribuită asociațiilor					
	<i>importanță mare</i> (rang mediu < 3)			<i>importanță scăzută</i> (rang mediu ≥ 3)		
$f_a \geq 20$	CADRANUL I – nucleul central			CADRANUL II – prima zonă periferică		
	copii	58	1.22	empatie	32	3.12
	educație	36	1.83	creativitate	31	3.38
	formator	21	2.04	jocuri	40	3.45
	dragoste (pentru copii)	25	2.16	metode și procedee di-		
	responsabilitate	22	2.22	dactice	25	3.92
	răbdare	32	2.59	mijloace didactice	21	4.00
	dăruire	36	2.66			
$7 \leq f_a < 20$	CADRANUL III – prima zonă periferică			CADRANUL IV – a doua zonă periferică		
	competențe profesio-	7	2.28	carieră	7	3.14
	nale			bucurie	13	3.30
	sprijin	8	2.50	învățare	8	3.37
	muncă	7	2.71	activități	15	3.40
	grădiniță	17	2.82	modelare	11	3.45
	prieten al copiilor	8	2.87	disciplină	10	3.60
	joacă	10	2.90	jucării	13	4.07

Analiza categorială și prototipică presupune evaluarea din punct de vedere lexical a frecvenței apariției diversilor termeni în universul reprezentării unui obiect social, respectiv a importanței pe care acești termeni o au în producția evocărilor [2, 9]. Abordarea termenilor asociați prin luarea în considerare simultan a celor doi indicatori cantitativi permite o mai bună evidențiere a conținutului și a structurii reprezentării pe care o entitate socială o are în mentalul colectiv. Luarea în considerare doar a frecvenței apariției termenilor este un criteriu necesar, dar nu și suficient pentru determinarea centralității unui termen

[9, 13]. Un termen poate avea o frecvență mare de apariție, dar poate să nu fie evocat pe primele poziții și nici evaluat, ulterior, ca fiind important. Cu alte cuvinte, termenul în discuție poate să nu fie relevant pentru conținutul nucleului central al RS de care un cercetător este interesat. Pe de altă parte, un termen evocat poate să fie relevant în ceea ce privește importanța pe care o are pentru subiecții investigați, dar nu și în ceea ce privește frecvența apariției în tabloul evocărilor.

În Tabelul 2, compartimentul din stânga-sus (cadranul I) include elementele care fac parte din conținutul nucleului

central al RS a muncii cadrelor didactice care activează în învățământul preșcolar. Termenii incluși în acest cadran (*copii, educație, dăruire, dragoste pentru copii, formator, răbdare, responsabilitate*) au înregistrat frecvențe mai ridicate ale apariției în evocările realizate de către studenții chestionați și, de asemenea, s-au evidențiat printr-o importanță mai mare. Compartimentul situat în dreapta-jos (cadranul IV) include elementele periferice, a căror frecvență a apariției a fost mai scăzută. Simultan, acestea au fost evaluate ca având o importanță mai mică. Aceste elemente fac parte din ceea ce Abric [2] numește a doua zonă periferică, adică termeni puțin evocați de către subiecți și lipsiți de importanță în contextul procesului reprezentării sociale. În configurația structurală a spațiului reprezentational, a doua zonă periferică reunește percepții, imagini, credințe sau orientări ideologice și valori care se regăsesc doar accidental într-un anumit grup. Prin urmare, această zonă periferică este mai puțin relevantă pentru demersul prin care se urmărește evidențierea nucleului central al unei RS. Cadrele situate în dreapta-sus (II),

respectiv stânga-jos (III) din Tabelul 2 reunes termeni care fac parte din prima zonă periferică. Este vorba despre termeni care au fost evocați mai frecvent, dar cu o importanță mai mică, respectiv termeni mai puțin frecvenți, dar cu o importanță mai mare. În aceste două cadrane, se regăsesc elementele de bază ale sistemului periferic al unei RS, însă acestea au un statut ambiguu, deoarece nu întrunesc cele două criterii necesare pentru a se stabili dacă sunt tipice pentru RS care stă în atenția cercetătorului și dacă evidențiază nucleul central al acesteia [2]. În cercetarea pe care am realizat-o, termenii *competențe profesionale, creativitate, empatie, grădiniță, joacă, jocuri, metode și procedee didactice, mijloace didactice, muncă, prieten al copiilor* și *sprijin* au făcut parte din zonele ambigue II și III.

Figura 1 prezintă tabloul sintetic al RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar, așa cum a reieșit acesta din analiza evocărilor pe care studenții care au participat la cercetare le-au realizat pornind de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”.

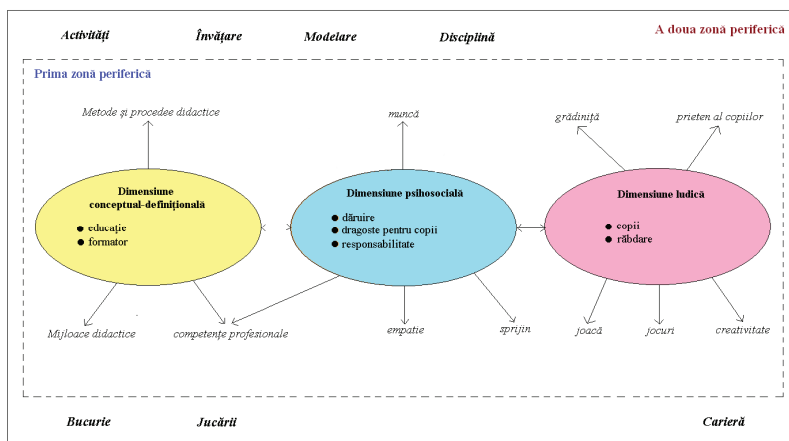

Fig. 1. Tabloul general al RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar.

Concluzii

Educația preșcolară constituie una dintre componentele esențiale ale procesului formării și dezvoltării individului uman pe parcursul întregii vieți. Preșcolaritatea pregătește terenul pentru integrarea cu succes a copiilor în sistemul educativ primar. Focalizarea atenției familiei și a lucrătorilor din sistemul de învățământ pe educația timpurie este foarte importantă, deoarece preșcolaritatea marchează perioada când copiii se dezvoltă rapid pe toate planurile (cognitiv, emoțional, social, practic – deprinderile de viață, domeniul conduitei și al integrării într-o colectivitate etc.). Dacă, în această etapă de vârstă, procesul dezvoltării și al integrării copilului este neglijat, compensarea pierderilor va necesita o perioadă mult mai îndelungată de timp.

Realizarea misiunii și a obiectivelor educației timpurii depinde în mare măsură de calitățile și competențele educatorilor care, prin personalitatea lor și prin demersurile instructiv-formative pe care le realizează, reprezintă modele pentru copii, sprijin pentru familii și contributori la dezvoltarea comunității umane, respectiv a societății din care fac parte. Cea mai importantă misiune a unui educator, care are un impact social, economic și cultural pe termen lung, constă în asigurarea bazelor psihopedagogice necesare formării copiilor pentru a face față solicitărilor vieții și a se adapta la dinamica societății aflată într-o continuă transformare. Comportamentul didactic, caracteristicile personalității, competențele dobândite prin formarea profesională inițială și cea continuă, experiența în domeniul pedagogic, atitudinea și sentimentele față de propria activitate și față de copii, spontaneitatea

și creativitatea, abilitatea de a se transpune în universul copiilor mici, dăruirea și pasiunea în muncă sunt doar o parte dintre așteptările cărora un educator trebuie să le răspundă. Viitorii educatori trebuie să ajungă la înțelegerea semnificațiilor pe care o vor realiza atunci când vor intra efectiv în sistemul care gestionează educația. Din acest motiv, considerăm că investigarea reprezentării pe care studenții care urmează programul de formare universitară inițială în domeniul pedagogiei învățământului primar și preșcolar o au despre coordonatele viitoarei munci profesionale dobândește atât o importanță teoretică, cât mai ales una practică.

În calitate de obiect al reprezentării sociale, munca pe care educatorii/profesorii pentru învățământul preșcolar o realizează în grădinițe implică o miză importantă în raport cu definirea și cristalizarea identității profesionale a acestei categorii de cadre didactice. Valorificând această premisă, demersul pe care l-am realizat a avut ca principal obiectiv investigarea universului RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar în rândul studenților care se înscriu la programul de studii universitare de licență PIPP (deci care se pregătesc pentru a îmbrățișa cariera didactică în învățământul preșcolar sau în cel primar). Cercetarea a mixat o componentă calitativă (prin utilizarea tehnicii evocării bazate pe asociații libere) cu una cantitativă (prin analiza categorială și prototipică a asociațiilor pe care studenții le-au produs pornind de la termenii-inductori „educator/profesor pentru învățământul preșcolar”). Unul dintre obiectivele practice urmărite a fost delimitarea conținutului și a organizării nucleului central al reprezentării pe care studenții de la programul PIPP o au des-

pre munca dascălilor care lucrează alături de copii de vârstă preșcolară. Rezultatele obținute au evidențiat un tablou sintetic al RS a muncii educatorilor/profesorilor pentru învățământul preșcolar în care s-au întrepătruns trei dimensiuni, și anume una conceptual-definițională (referitoare la

educarea și formarea ca principale misiuni pe care le are un educator/profesor pentru învățământul preșcolar), una psihosocială (referitoare la dragostea, dăruirea și responsabilitatea față de copii), respectiv una ludică (specifică mediului educativ și formativ din grădinițe).

Bibliografie:

1. ABRIC J.-CL. Reprezentări sociale: aspecte teoretice (trad.). În: NECULAU A. (Coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale. Iași: Editura Polirom, 1997, p. 107-127.

2. ABRIC J.-CL. Analiza structurală a reprezentărilor sociale. În: MOSCOVICI, S., BUSCHINI F. (Coord.). Metodologia științelor socioumane (trad.). Iași: Editura Polirom, 2007, p. 450-471.

3. DIACONU M. Competențele profesiei didactice. În: GLIGA L. (Coord.). Standarde profesionale pentru profesia didactică. Sibiu: Editura POLSIB S.A., 2002, p. 25-35.

4. FLAMENT CL. Structura, dinamica și transformarea reprezentărilor sociale (trad.). În: NECULAU A. (Coord.). Psihologia câmpului social: reprezentările sociale. Iași: Editura Polirom, 1997, p. 128-144.

5. JINGA I., ISTRATE E. (Coord.). Manual de pedagogie. București: Editura All, 1998, 464 p.

6. MOSCOVICI S. Psihologia socială sau mașina de fabricat zei (trad.). Iași: Editura Polirom, 1997, 232 p.

7. NECULAU A. Ce sunt reprezentările sociale ? În: Psihologia, 2000, vol. 10, nr. 5-6, p. 19-21.

8. ȘLEAHTIȚCHI M. Analiza structurală a spațiului reprezentational: evoca-

rea liberă, harta asociativă și rețeaua de asociații. În: Psihologie. Pedagogie Socială. Asistență Socială, 2013, nr. 2 (31), p. 14-25.

9. VERGÈS P. Evocarea banului. O metodă pentru definirea nucleului central al unei reprezentări. În: CURELARU M. (Coord.). Reprezentările sociale. Teorie și metode. Iași. Editura Erola, 2001, p. 213-228.

10. VLĂDUȚ M. Reprezentările sociale. Metodologia cercetării nodului central. În: Revista Română de Sociologie, 2000, vol. 11, nr. 3-4, p. 349-360.

11. VRÂNCEANU M. (Coord.). 1001 idei pentru educația timpurie de calitate. Ghid pentru educatori. Chișinău: Centrul Educațional „Pro Didactica”, Centrul Național de Educație Timpurie și Informare a Familiei, 2010, 216 p.

12. DE ROSA, A. S. “The associative network”: A technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields. În: European Review of Applied Psychology, 2002, vol. 52, nr. 3-4, p. 181-200.

13. VERGÈS P., BONNEC Y., ROUSSIAU N. Categorical and prototypical analysis: A study on the quality- process in hospital institutions. În: European Review of Applied Psychology, 2002, vol. 52, nr. 3-4, p. 213-220.

Primit la redacție 14.12.2020